

Income Smoothing and Audit Fees

Maryam Bahmani^{1*}, Saeedesadat Nezamtaheri²

¹Faculty Member, Department of Financial and Accounting, Technical and Vocational University (TVU), Kashan, Iran.

²MSc, Department of Financial and Accounting, Technical and Vocational University (TVU), Kashan, Iran.

ARTICLE INFO

Article Type:

Original Research

Received: 03.15.2022

Revised: 05.28.2022

Accepted: 06.29.2022

Keyword:

Income Smoothing

Auditing Fees

Income Volatility

Accruals

ABSTRACT

The purpose of this study was to evaluate the effect of income smoothing on the amount of fees paid for auditing services in companies listed on the Tehran Stock Exchange. In this study, the criteria of net income volatilities and accruals were used as indicators of income smoothing in companies. For this purpose, the financial information of 118 companies in the years 2011 to 2020 were extracted and reviewed by systematic elimination method as a statistical sample of the research. Multiple linear regression method was used to test the hypotheses. Findings showed that income smoothing based on both criteria of net income volatilities and accruals had a significant effect on audit fees in companies. In other words, profit with less volatilities (higher quality of income) and accruals with less volatilities in companies (higher quality of accruals) led to a reduction in the amount of fees received by auditors.

*Corresponding Author:

Maryam Bahmani

Email:

bahmani_1353@yahoo.com

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Income smoothing is generally defined as a reduction in the level of volatilities of a company's profit in successive periods of time. Previous research has represented two different and contradictory perspectives on whether profit smoothing is harmful or beneficial for the participants in finance markets or shareholders. The first approach considered as the information advantage perspective argues that managers use profit smoothing to reveal their private information about the future performance of firms, information that can increase the value of the company and information related to profit. On the other hand, the opportunistic perspective focuses on the possibility that managers engage in profit smoothing as opportunistic behavior. This point of view indicates that profit smoothing is employed to obfuscate information related to the real economic performance of companies and can lead to a decrease in the level of profit transparency and ultimately to a decrease in the value of the company.

The significance of the present study considered the importance of the profit management as well as the evidence obtained from the surveys conducted in the research of Graham et al. (2005). The empirical evidence obtained from this study revealed that the managers were mostly in favor of a smooth and uniform trend of the company's profit over consecutive years and accordingly were willing to sacrifice the real economic value of the company. The findings showed that almost 97% of the managers participating in the survey preferred a smooth trend in profits and 78% agreed that they are ready to risk the company's value to achieve a smooth profit. Surprisingly, based on this survey, most managers (67%) believed that less volatile profits may lead to more favorable terms of exchange with external stakeholders other than investors such as suppliers and customers. The above-mentioned survey also indicated that profit smoothing seems desirable from the point of view of foreign stakeholders. The aim of the present research was to scrutinize the effect of income smoothing on the amount of audit fees in companies admitted to the Tehran Stock Exchange.

Methodology

This research, in terms of correlation and research methodology was of a quasi-experimental and post-event type in the field of accounting proof research carried out using real information. This research was applied since it can be used in the process of using the information, (this research is applied in terms of its nature and goals).

In the present research, to experimentally measure income smoothing to determine its relationship with audit fees, two different criteria were used. Following Leos et al. (2003) and Francis et al. (2004), the first criterion of income smoothing was based on net income fluctuations (standard deviation) and compared to operating cash flow for the last three to five years. In addition, the second measure of income smoothing was also based on Long et al. (2012) assuming that managers use accruals to smooth income fluctuations, which is based on the negative correlation coefficient between cash flows from operations and total accruals calculated. For this purpose, the financial information of 118 companies was extracted and analyzed in the years 2010 to 2019 through systematic elimination method as a statistical sample of the research. Multiple linear regression method was used to test the hypotheses.

Results and discussion

The test model of the research hypotheses using research is written as follows:

$$LAUDIT_{it} = \beta_0 + \beta_1 SMTH_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 BM_{it} + \beta_5 ROA_{it} + \beta_6 LOSS_{it} + \beta_7 SG_{it} + \beta_8 OPLEV_{it} + \beta_9 CFO_{it} + \varepsilon_{it}$$

The result of the analysis of the variables based on linear regression showed that, according to the t-test statistic, income smoothing based on income fluctuations and income smoothing based on accruals criteria had a significant effect on the audit fee (the t-statistic corresponding to this variable was -4.173 and -181.3 respectively). Therefore, the research hypotheses were accepted for the model when income smoothing was evaluated using the net income volatility and accruals measures.

Conclusion

The conceptual frameworks and conducted studies in the field of audit effort pricing for determining the audit fee was mainly divided into the following sub-categories: (1) characteristics of the auditor or audit clients as determining factors of the audit fee and (2) the effect of profit quality on decisions pertinent to the determination of the audit fee.

In response to the opportunistic behaviors of corporate managers in engaging in earnings management behaviors, auditors may charge a higher audit fee to cover the increased litigation risk resulting from the use of income smoothing as an opportunistic reporting behavior. These two arguments show that the effect of income smoothing on audit fees is ultimately a question that should be investigated and answered by examining empirical evidence.

The findings of the research showed that profit smoothing based on both the criteria of earning volatility and accruals had a significant effect on audit fees in companies. In other words, profits with lower fluctuations (higher quality of profits) and low volatility of accruals in companies (higher quality of accruals) led to a decrease in the amount of fees received by auditors.

دانشگاه حرفه‌ای
کارافان

کارافان

فصلنامه علمی دانشگاه فنی و حرفه‌ای

ویژه‌نامه ۱۴۰۲، دوره ۲۰، ۵۸۵-۵۶۵

آدرس نشریه: <https://karafan.tvu.ac.ir/>

doi:10.48301/KSSA.2022.332432.2034

هموارسازی سود و حق الزحمه‌ی حسابرسی شرکت‌ها

مریم بهمنی^{*۱}، سعیده سادات نظام‌طاهری^۲

- ۱- عضو هیئت علمی، گروه حسابداری و مالی، دانشگاه فنی و حرفه‌ای، کاشان، ایران.
- ۲- کارشناسی ارشد، گروه حسابداری و مالی، دانشگاه فنی و حرفه‌ای، کاشان، ایران.

چکیده

اطلاعات مقاله

هدف این پژوهش، ارزیابی تاثیر هموارسازی سود بر میزان حق الزحمه‌ی پرداختی بابت خدمات حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده است. در این پژوهش از معیارهای نوسانات سود خالص و اقلام تعهدی به عنوان شاخص‌های هموارسازی سود در شرکت‌ها بهره گرفته شده است. بدین منظور اطلاعات مالی ۱۱۸ شرکت، در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ به روش حذفی سیستماتیک به عنوان نمونه‌ی آماری پژوهش استخراج و بررسی شده است. برای آزمون فرضیه‌ها از روش رگرسیون خطی چندگانه استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که هموارسازی سود مبتنی بر هر دو معیار نوسانات سود خالص و اقلام تعهدی بر حق الزحمه‌ی حسابرسی در شرکت‌ها تاثیر معنادار دارد. به عبارت دیگر سود با نوسانات کمتر (کیفیت بالاتر سود) و نیز پایین بودن نوسان اقلام تعهدی در شرکت‌ها (بالاتر بودن کیفیت اقلام تعهدی)، کاهش میزان حق الزحمه‌ی دریافتی توسط حسابرسان را به دنبال داشته است.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۲/۲۴

بازنگری مقاله: ۱۴۰۱/۰۳/۰۷

پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۴/۰۸

کلید واژگان:

هموارسازی سود
حق الزحمه‌ی حسابرسی
نوسان سود
اقلام تعهدی

*نویسنده مسئول: مریم بهمنی

پست الکترونیکی:

bahmani_1353@yahoo.com

©2023 the authors. Published by Technical and Vocational University, Tehran, Iran. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC License) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

شاپای الکترونیکی: ۲۵۳۸-۴۴۳۰
شاپای چاپی: ۹۷۹۶-۲۳۸۲

مقدمه

عموما هموارسازی سود به عنوان کاهش در سطح نوسانات سود یک شرکت در دوره‌های متوالی زمانی تعریف شده است (بیدلمن، ۱۹۷۳).^۱ تحقیقات قبلی دو دیدگاه متفاوت و متناقض را در مورد این‌که آیا هموارسازی سود برای شرکت‌کنندگان در بازارهای پول و سرمایه و با سهام داران شرکت مضر یا مفید است، روایت می‌نماید. اولین رویکرد، دیدگاه مزیت اطلاعاتی است که استدلال می‌کند مدیران از هموارسازی سود برای افشای اطلاعات خصوصی خود در زمینه‌ی عملکرد آینده شرکت‌ها استفاده می‌کنند. اطلاعاتی که می‌تواند ارزش شرکت و اطلاعات مربوط به سود را افزایش دهد (بایک و همکاران، ۲۰۲۰).^۲ از طرف دیگر، دیدگاه فرصت‌طلبانه این امکان را مورد تاکید قرار می‌دهد که مدیران به عنوان یک رفتار فرصت‌طلبانه، خود را درگیر هموارسازی سود می‌نمایند. این دیدگاه نشان می‌دهد که هموارسازی سود برای مبهم کردن اطلاعات مربوط به عملکرد اقتصادی واقعی شرکت‌ها مورد استفاده قرار گرفته و می‌تواند منجر به کاهش سطح شفافیت سود و در نهایت کاهش ارزش شرکت شود (لافوند و همکاران، ۲۰۰۷).^۳

پژوهش حاضر، به گسترش ادبیات تحقیق در زمینه‌ی ارزیابی هزینه‌ها و مزایای مرتبط با هموارسازی سود کمک می‌کند. هموارسازی سود می‌تواند توسط مدیران به عنوان ابزاری برای افشای اطلاعات خصوصی خود در مورد عملکرد آتی شرکت‌ها یا به عنوان ابزاری فرصت‌طلب برای پنهان کردن نوسانات واقعی عملکرد سودهای گذشته استفاده شود. در حالی که برخی از پژوهش‌های قبلی هزینه‌ها و مزایای هموارسازی سود را در زمینه‌هایی چون ارزش‌گذاری شرکت (رونتری و همکاران، ۲۰۰۸)،^۴ هزینه‌ی سرمایه (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۴؛ ترومن و تیتمن، ۱۹۸۸)،^۵ نقدشوندگی بازار سرمایه (گوئل و تاکور، ۲۰۰۳؛ لافوند و همکاران، ۲۰۰۷)،^۶ قرارداد بدهی (دمرجیان و همکاران، ۲۰۲۰)،^۷ کارایی اطلاعاتی (بایک و همکاران، ۲۰۲۰؛ تاکر و زاروین، ۲۰۰۶)^۸ و روابط تامین‌کننده و مشتری (دو و همکاران، ۲۰۱۳)^۹ مورد ارزیابی قرار داده‌اند. ولی بررسی ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که پژوهش‌های اندکی در مورد نحوه‌ی درک حسابرسان از هموارسازی سود انجام شده است. در این پژوهش، هدف پاسخ به این سوال است که تا چه حد حسابرسان هموارسازی سود را در ارزیابی ریسک و تصمیمات قیمت‌گذاری پروژه تحت بررسی لحاظ می‌کنند؟ پژوهش حاضر، اولین مطالعه‌ای است که هموارسازی سود را مستقیماً از دیدگاه حسابرسان، مورد بررسی قرار داده است. لذا، یافته‌های پژوهش حاضر، مکمل و گسترش دهنده‌ی شواهد نظرسنجی (گراهام و همکاران، ۲۰۰۵)^{۱۰} است که به ارائه‌ی یک تحقیق مروری و تجربی در مورد اعتقاد مدیران مبنی بر اینکه هموارسازی سود می‌تواند بر ادراک ریسک ذی‌نفعان مختلف تأثیر بگذارد، پرداخته است.

انتظار می‌رود، پژوهش حاضر با بررسی این‌که حسابرسان از هموارسازی سود چه درک داشته و تا چه حد هموارسازی سود را در تصمیمات قیمت‌گذاری پروژه مورد حسابرسی خود لحاظ می‌کنند، بینش جدیدی در این زمینه فراهم بیاورد. در ارزیابی سود شرکت‌ها، هموارسازی از دیدگاه حسابرسان امری ضروری است (در این مطالعه، از «درآمد» و «سود» به جای یک دیگر استفاده می‌شود)، زیرا حسابرسان درک بهتری از انگیزه‌های مدیریتی در زمینه‌ی هموارسازی سود دارند. چرا که حسابرسان از یک طرف به مدیریت شرکت و از طرف دیگر به داده‌های عملکردی و سوابق حسابداری شرکتی،

¹ Beidleman

² Baik

³ LaFond

⁴ Rountree

⁵ Francis; Trueman & Titman

⁶ Goel & Thakor

⁷ Demerjian

⁸ Tucker & Zarowin

⁹ Dou

¹⁰ Graham

دسترسی دارند (چانگ و همکاران، ۲۰۲۱)^۱. (دمرجیان و همکاران، ۲۰۲۰) به بررسی انگیزه‌های گرایش مدیریت عالی به شرکت‌ها به رفتارهای هموارسازی سود پرداختند. تجزیه و تحلیل شواهد تجربی به دست آمده از این پژوهش نشان داد که هموارسازی سود مربوط به زمینه‌ی خاصی است و درک کامل انگیزه‌های مدیریتی در گرایش به این رفتار، در راستای ارزیابی تأثیر اقتصادی هموارسازی سود از اهمیت خاصی برخوردار است.

انگیزه‌ی تحقیق حاضر از توجه به مدیریت سود نیز شواهد به دست آمده از نظرسنجی‌های انجام شده در پژوهش (گراهام و همکاران، ۲۰۰۵) است. شواهد تجربی به دست آمده از این پژوهش نشان داد که مدیران عمدتاً طرفدار یک روند یک نواخت و هموار از سود شرکت طی سال‌های متوالی بوده و بر این اساس حاضرند که ارزش اقتصادی واقعی شرکت را فدای آن کنند. نتایج به دست آمده از این تحقیق نشان داد که تقریباً ۹۷٪ از مدیران شرکت کننده در نظرسنجی روند هموار در سود را ترجیح داده و ۷۸٪ موافق هستند که برای دستیابی به یک سود هموار آماده هستند تا ارزش شرکت را به خطر بیندازند. جالب این‌که بر پایه‌ی این نظرسنجی اکثر مدیران (۶۷٪) معتقدند که سودهای ناپایدار کمتر ممکن است منجر به شرایط مطلوب‌تر مبادله با ذی‌نفعان خارجی به غیر از سرمایه‌گذاران مانند تامین کنندگان و مشتریان شده و نشان می‌دهد که هموارسازی سود ممکن است از نظر ذی‌نفعان خارجی، مطلوب باشد. با توجه به مطالب ذکر شده تحقیق حاضر با هدف پاسخ به این سوال اساسی به انجام رسیده است که هموارسازی سود چه تأثیری بر میزان حق‌الزحمه‌ی حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران دارد؟

مبانی نظری و مروری بر ادبیات موضوع

در این بخش از مقاله به طرح مبانی نظری، شواهد تجربی و در صورت لزوم ارائه‌ی یک استدلال منطقی در زمینه‌ی درک روابط بین متغیرها، جهت فراهم آوردن چارچوبی مفهومی در جهت تبیین فرضیه‌ها، اقدام شده است. به طور کلی، در این پژوهش تبیین فرضیه‌ها بر اساس دو جریان از ادبیات تحقیق صورت گرفته که عبارت از: (۱) ادبیات قیمت‌گذاری تلاش حسابرسی و (۲) ادبیات هموارسازی سود می‌باشد.

ادبیات قیمت‌گذاری تلاش حسابرسی

مبانی نظری و پژوهش‌های انجام شده در زمینه قیمت‌گذاری تلاش حسابرسی در راستای تعیین حق‌الزحمه‌ی حسابرسی، عمدتاً خود به دسته فرعی: (۱) ویژگی‌های حسابرسی یا مشتریان حسابرسی به عنوان عوامل تعیین کننده حق‌الزحمه‌ی حسابرسی، (۲) تأثیر کیفیت سود بر تصمیمات مربوط به تعیین حق‌الزحمه‌ی حسابرسی، خلاصه گردیده‌اند که ذیلاً به آن‌ها پرداخته شده است.

عوامل تعیین کننده حق‌الزحمه‌ی حسابرسی

دسته‌ی اول پژوهش‌ها به عوامل موثر یا تعیین کننده حق‌الزحمه‌ی حسابرسی پرداخته‌اند. در این پژوهش‌ها مواردی چون ویژگی‌های شرکت تحت حسابرسی به عنوان مشتری و یا ویژگی‌های حسابرسی اشاره شده است (چانگ و همکاران، ۲۰۲۱؛ لای و همکاران، ۲۰۱۷)^۲. بررسی ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که پژوهش‌هایی که در حوزه‌ی حسابرسی به انجام رسیده‌اند، معمولاً دو عامل را شناسایی می‌کند که به طور مشترک بر تصمیم حسابرسی در مورد قیمت‌گذاری تأثیر می‌گذارد. این دو دست عوامل عبارت از: (۱) ویژگی‌های تعیین کننده ریسک مشتری و (۲) ویژگی‌های تعیین کننده سطح پوشش یا تلاش حسابرسی می‌باشند (چانگ و همکاران، ۲۰۲۱).

¹ Chang

² Lai

(سیمونیک، ۱۹۸۰)^۱ در مقاله‌ی اصلی خود، فرآیند حسابرسی را از منظر عرضی مورد بررسی قرار داده و نشان می‌دهد که ویژگی‌های خاص شرکت تحت بررسی به عنوان مشتری و یا حسابرس با میزان کار یا تلاش حسابرسی مرتبط بوده و به نوبه خود بر تعیین حق‌الزحمه‌ی حسابرسی تأثیر می‌گذارد. (سیمونیک، ۱۹۸۰) و بسیاری از مطالعات بعدی، سه عامل اصلی تعیین‌کننده قیمت‌گذاری حسابرسی را نشان داده‌اند که عبارت از: (۱) اندازه شرکت تحت بررسی به عنوان مشتری، (۲) پیچیدگی فرآیند حسابرسی و (۳) سطح ریسک مشتری می‌باشند. این عوامل بر تلاش حسابرسی برنامه ریزی شده توسط حسابرس و صرف تخمینی ریسک قیمت‌گذاری شده در حق‌الزحمه‌های ذکر شده تأثیر می‌گذارد. بر پایه یافته‌های (سیمونیک، ۱۹۸۰)، حق‌الزحمه‌ی حسابرسی رابطه‌ی مثبتی با اندازه‌ی شرکت مورد حسابرسی به عنوان مشتری دارد. ایشان همچنین فرض می‌کند که میزان حق‌الزحمه‌ی حسابرسی تابعی فزاینده از پیچیدگی حسابرسی است. زیرا هر چه عملیات تجاری شرکت تحت حسابرسی به عنوان مشتری پیچیده‌تر باشد، احتمال بیشتری دارد که حسابرسان باید زمان و تلاش بیشتری را برای تکمیل کار صرف کنند. با استفاده از معیارهای مختلف پیچیدگی، شواهد تجربی قبلی به طور کلی با ارتباط مثبت فرضی بین پیچیدگی حسابرسی و حق‌الزحمه‌ی حسابرسی سازگار است.

ویژگی‌های ریسک مشتری نیز ممکن است بر تصمیمات حسابرس در مورد قیمت‌گذاری تأثیر گذاشته زیرا با ریسک تجاری خاص مشتری حسابرس مرتبط است. همان طور که توسط (موسسه حسابداران رسمی آمریکا، ۱۹۹۳)^۲ تعریف شده است، ریسک تجاری خاص مشتری از دو جزء تشکیل شده است: (۱) ریسک تجاری مشتری، که ریسک مرتبط با ادامه بقا و رفاه مشتری است، و (۲) کسب و کار حسابرس. ریسک، که به ریسک احتمالی دعوی قضایی و خطرات مرتبط با مشتری بدون توجه به این که آیا شکست حسابرسی ادعا شده است، مرتبط است. (مورگان و استوکن، ۱۹۹۸)^۳ ریسک تجاری را به عنوان «ریسک حسابرس یک دعوای حقوقی که پس از انجام کلیه اقدامات مورد نیاز طبق بیانیه‌های استانداردهای حسابرسی در حین انجام حسابرسی و صدور گزارش حسابرسی باقی می‌ماند»، تفسیر می‌کند. مدل مورد استفاده در این پژوهش، نقش اطلاعات مربوط به ریسک تجاری خاص مشتری را در قیمت‌گذاری حسابرسی بررسی کرده و نشان می‌دهد که به طور کلی هزینه‌های حسابرسی، با ریسک تجاری درک شده افزایش می‌یابد.

شواهد تجربی موجود عموماً با پیش‌بینی نظری فوق سازگار است. به عنوان مثال، برخی از مطالعات قبلی (مانند (پالمروز، ۱۹۸۶؛ سیمونیک، ۱۹۸۰)^۴) نشان داده‌اند که حسابرسان در پاسخ به سطوح بالاتری از ریسک مشتریان خاص، صرف ریسک دریافت می‌کنند. الگوی سنجش ریسک دعوای قضایی (بل و همکاران، ۲۰۰۱)^۵ بر پایه داده‌های به دست آمده از نظرسنجی از حسابرسی‌های ایالات متحده انجام شده توسط یک شرکت حسابداری عمومی بین‌المللی در سال ۱۹۸۹، ارتباط مثبتی بین ریسک تجاری خاص مشتری (به عنوان مثال، ریسک دعوای قضایی) و هزینه‌های حسابرسی را مورد پذیرش قرار داد. علاوه بر این، افزایش حق‌الزحمه‌ی حسابرسی به دلیل افزایش خطر دعوای قضایی در درجه‌ی اول ناشی از افزایش تعداد ساعات حسابرسی و نه هزینه هر نفر-ساعت تلاش حسابرسی است.

(بدارد و جوهنستون، ۲۰۰۴)^۶ طی پژوهشی با استفاده از داده‌های به دست آمده از ارزیابی ریسک شرکای متعدد از شرکت‌های حسابرسی شرکت‌کننده در طی سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۰۱، نشان دادند، در مواردی که نظام راهبرد شرکتی و مکانیزم‌های نظارتی مشتریان ضعیف بوده و زمانی که ریسک مدیریت سود نسبتاً زیاد است، حسابرسان تلاش‌های تعهدی و نرخ‌های صورت‌حساب خود را برای مشتریان افزایش می‌دهند. نتایج به دست آمده از این تحقیق نشان داد که

¹ Simunic

² American Institute of Certified Public Accountants

³ Morgan & Stocken

⁴ Palmrose

⁵ Bell

⁶ Bedard & Johnstone

حسابرسان تصمیمات مربوط به برنامه‌ریزی حسابرسی و قیمت‌گذاری خود را بر اساس ارزیابی‌های شیوه‌های حسابداری تهاجمی و کفایت نظام راهبرد شرکتی قرار می‌دهند. (لیون و ماهر، ۲۰۰۵)^۱ نیز طی پژوهشی به بررسی عوامل تعیین کننده حق‌الزحمه‌ی حسابرسی پرداختند. پژوهشگران یاد شده با تمرکز بر سوء رفتار مشتری ادعایی که غیرقانونی نیست و مستقیماً به افزایش صورت‌های مالی مربوط نمی‌شود، این فرضیه را مورد آزمون قرار دادند که هزینه‌های حسابرسی برای مشتریانی که در کشورهای در حال توسعه، پرداخت رشوه برای مبادلات تجاری یا دیگر سواستفاده‌ها را افشا می‌کنند، بالاتر است. نتایج (لیون و ماهر، ۲۰۰۵) بر اساس داده‌های قبل از تصویب قانون اعمال فساد خارجی است. پژوهشگران یاد شده نتیجه گرفتند، حسابرسان زمانی که رفتار شرکت‌های تحت حسابرسی خود (مشتریان) را مخاطره‌آمیزتر می‌بینند، هزینه‌های حسابرسی بالاتری را مطالبه می‌کنند.

کیفیت سود و تصمیمات حق‌الزحمه‌ی حسابرسی

مطالعات متعددی رابطه‌ی بین کیفیت سود و قیمت‌گذاری حسابرسی را مورد بررسی قرار داده‌اند. به عنوان مثال، (گوئل و تاکور، ۲۰۰۳)^۲ بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی تمرکز کرده و از ارقام تعهدی اختیاری به عنوان سنج‌های برای اندازه‌گیری کیفیت سود استفاده کرده‌اند. پژوهشگران یاد شده بر اساس مجموعه‌ای از شرکت‌های استرالیایی در سال ۲۰۰۱، نشان دادند که رابطه‌ی مثبتی بین ارقام تعهدی اختیاری و حق‌الزحمه‌ی حسابرسی وجود دارد. یافته‌های این تحقیق نشان داد که حسابرسان شرکت‌هایی با درجه‌ی مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی بالاتر را با ریسک حسابرسی بالاتر، تلاش حسابرسی بالاتر و در نتیجه هزینه‌های حسابرسی بالاتر مرتبط دانسته‌اند. (ابوت و همکاران، ۲۰۰۶)^۳ واکنش‌های نامتقارن حق‌الزحمه‌ی حسابرسی به ریسک مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی را با در نظر گرفتن ارقام تعهدی اختیاری افزایش و کاهش سود به طور جداگانه مورد بررسی قرار داده‌اند. پژوهشگران یاد شده با استفاده از داده‌های ایالات متحده برای سال ۲۰۰۰، نشان داده‌اند که بین سطح ارقام تعهدی اختیاری با هزینه‌های حسابرسی ارتباط مستقیم وجود دارد. علاوه بر این، شرکت‌هایی که ارقام تعهدی اختیاری افزایش سود را گزارش می‌کنند، معمولاً هزینه‌های حسابرسی بالاتری دارند. پژوهشگران یاد شده یافته‌های خود را به گونه‌ای تفسیر می‌کنند که با سوگیری محافظه کارانه حسابرسان که از ریسک غیرمتقارن دعوی قضایی مرتبط با مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی افزایش سود در مقابل کاهش سود ناشی می‌شود، سازگار است.

(چوی و همکاران، ۲۰۱۸)^۴ طی پژوهشی به بررسی تاثیر پیامدهای مدیریت سود واقعی که بر مبنای ارقام اختیاری بهای تمام شده فروش رفته یا هزینه‌های اختیاری عملیاتی تعریف می‌شود، بر تصمیمات قیمت‌گذاری حسابرسی، پرداخته‌اند. برخلاف مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی، مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی خارج از محدوده حسابرسی حسابرسان است، زیرا این مسئولیت حسابرسان نیست که مدیریت سود واقعی را از تصمیمات تجاری بهینه جدا کند. بنابراین، حسابرسان در تعیین حق‌الزحمه‌ی حسابرسی چندان به مدیریت سود واقعی اهمیت نمی‌دهند. با این حال، در مواردی که مدیریت سود واقعی مکانیسم مهمی برای مدیران است تا در مدیریت سود فرصت‌طلبانه شرکت کنند، حسابرسان احتمالاً برای شرکت‌هایی که مدیریت سود واقعی بالاتری دارند، هزینه‌های حسابرسی بالاتری دریافت می‌کنند، چرا که چنین شرکت‌هایی با ریسک دادخواهی بالاتری از ناحیه سهام‌داران همراه هستند.

(چوی و همکاران، ۲۰۱۸) بر اساس مجموعه‌ای از داده‌های عملکردی شرکت‌های ایالات متحده در دوره ۲۰۰۰-۲۰۰۸، نشان دادند که یک ارتباط افزایشی مثبت و معنادار بین مدیریت سود واقعی و حق‌الزحمه‌ی حسابرسی وجود

¹ Lyon & Maher

² Goel & Thakor

³ Abbott

⁴ Choi

داشته که فراتر از اثرات مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی است، نشان می‌دهد که حساب‌رسان حتی پس از در نظر گرفتن اثرات مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی، حق بیمه حق‌الزحمه‌ی را برای شرکت‌های فشرده مدیریت سود واقعی درخواست می‌کنند.

(لی و همکاران، ۲۰۱۵)^۱، نگاه محافظه‌کاری حسابداری به عنوان یک ویژگی کیفی مهم که به طور بالقوه کیفیت سود را افزایش می‌دهد مورد بررسی قرار داده و (دی‌فوند و همکاران، ۲۰۱۶)^۲ بر پایه‌ی تجزیه و تحلیل شواهد تجربی به دست آمده از پژوهش خود نشان دادند که حساب‌رسان به طور استراتژیک به محافظه‌کاری مشروط شرکت‌ها با تعدیل حق‌الزحمه‌ی حسابرسی واکنش نشان می‌دهند. به طور خاص، محافظه‌کاری مشروط بالاتر منجر به هزینه‌های حسابرسی کمتر شده و این استدلال را تایید می‌کند که گزارش‌دهی محافظه‌کارانه‌تر خطر دعوی قضایی شرکت‌ها را با ارائه‌ی به موقع‌تر افشای اخبار بد کاهش می‌دهد.

(چوی و همکاران، ۲۰۱۸) ارتباط بین کیفیت ارقام تعهدی و حق‌الزحمه‌ی حسابرسی را مورد بررسی قرار داده‌اند. تجزیه و تحلیل یافته‌های به دست آمده از این تحقیق نشان داد که کیفیت ارقام تعهدی شاخصی از ریسک جریان نقدی شرکت است که یک عامل ریسک قیمت‌گذاری شده است. کیفیت ضعیف ارقام تعهدی نگاشت سود حسابداری به جریان‌های نقدی را ضعیف کرده و احتمالاً ریسک حسابرسی مرتبط با گزارش‌گری مالی بالقوه متقلبانه را افزایش می‌دهد. بنابراین، حساب‌رسان انگیزه‌هایی برای گنجاندن کیفیت ارقام تعهدی در برنامه ریزی و اجرای حسابرسی و هم چنین قیمت‌گذاری حسابرسی دارند. پژوهشگران یاد شده با استفاده از داده‌های شرکت‌های گروه‌ای در بازه‌ی زمانی ۲۰۱۲-۲۰۰۰، نشان دادند که بین کیفیت ارقام تعهدی و حق‌الزحمه‌ی حسابرسی رابطه معکوس وجود دارد. نتایج تحقیق مزبور نشان داد که حساب‌رسان برای شرکت‌هایی با کیفیت ارقام تعهدی پایین‌تر به دلیل افزایش ریسک جریان نقدی، حق‌الزحمه‌ی بیشتری دریافت می‌کنند. علاوه بر این، با تفکیک مؤلفه‌های ذاتی و اختیاری کیفیت ارقام تعهدی، نتایج به دست آمده از این تحقیق نشان داد که هر دو مؤلفه‌ی ذاتی و اختیاری کیفیت ارقام تعهدی با حق‌الزحمه‌ی حسابرسی ارتباط منفی داشته اما به نظر می‌رسد حساب‌رسان به مؤلفه‌ی ذاتی بیش از مؤلفه‌ی اختیاری، واکنش نشان می‌دهند.

ادبیات هموارسازی سود

بر پایه دیدگاه (بیدلمن، ۱۹۷۳)، اصطلاح هموارسازی سود عبارت از کاهش عمدی نوسانات در سری گزارش شده سود در طی چند دوره‌ی متوالی می‌باشد. بررسی ادبیات تحقیق بر پایه‌ی شواهد تجربی به دست آمده از پژوهش‌های پیشین دو دیدگاه متفاوت را در مورد انگیزه‌های مدیران برای هموارسازی سود پیشنهاد کرده که عبارت از: (۱) نقش اطلاعاتی هموارسازی سود و (۲) نقش فرصت طلبانه هموارسازی سود، می‌باشد و در ادامه به اختصار هر یک از این موارد تحت بررسی قرار گرفته‌اند.

نقش اطلاعاتی هموار سازی سود

دیدگاه «مزیت اطلاعاتی» استدلال می‌کند که مدیران از هموارسازی سود برای افشای اطلاعات خصوصی خود در مورد عملکرد آینده شرکت‌ها استفاده می‌کنند. (ترومن و تیتمن، ۱۹۸۸) استدلال می‌کنند که هموارسازی سود می‌تواند ارزش شرکت را با کاهش نوسانات سود شرکت‌ها و نرخ بازده مورد نیاز افزایش دهد. (گوئل و تاکور، ۲۰۰۳) بر پایه یافته‌های به دست آمده از پژوهش خود تصریح داشته‌اند که هموارسازی سود می‌تواند مزیت اطلاعاتی سرمایه‌گذاران آگاه را نسبت به سرمایه‌گذاران ناآگاه کاهش داده و در نتیجه نقدشوندگی دارایی‌هایی چون سهام را در بازار سرمایه افزایش دهد.

¹ Lee

² DeFond

علاوه بر این، بر پایه شواهد تجربی به دست آمده از برخی پژوهش‌های پیشین، دیدگاه «مزیت اطلاعاتی» هم چنین پیش‌بینی می‌کند که هموارسازی سود می‌تواند رابطه بین سودهای جاری و سودهای آتی شرکت را تقویت کرده و بنابراین تداوم و اطلاع‌رسانی جریان‌های سود در طی زمان در سایه هموار سازی سود، بالاتر خواهد بود (به عنوان مثال **چانگ و همکاران، ۲۰۲۱**; **تاگر و زاروین، ۲۰۰۶**).

از نظر تجربی، برخی از مطالعات قبلی شواهدی را ارائه می‌دهند که با دیدگاه «مزیت اطلاعاتی» هموارسازی سود مطابقت دارد. به عنوان مثال، **(فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۴)** طی پژوهشی به ارزیابی نقش اطلاعاتی هموار سازی سود پرداختند. نتایج نشان داد، شرکت‌هایی که از درجه بالاتر هموارسازی سود برخوردار هستند، تمایل دارند هزینه‌ی سرمایه‌ی کمتری برای حقوق صاحبان سهام و بدهی داشته باشند.

(چن، ۲۰۱۳)^۱ نیز طی پژوهشی به بررسی مزیت اطلاعاتی رفتارهای هموارسازی سود از ناحیه‌ی مدیران پرداختند. تجزیه و تحلیل نتایج نشان داد، شرکت‌هایی که از هموارسازی سود از طریق مجموع اقلام تعهدی و اقلام تعهدی اختیاری استفاده می‌کنند، با عدم اطمینان اطلاعات کمتری همراه هستند. در این تحقیق، عدم اطمینان اطلاعاتی بر مبنای سنج‌های سه گانه: (۱) نوسانات بازده سهام، (۲) پراکندگی پیش‌بینی سود تحلیلگر و (۳) خطای پیش‌بینی سود تحلیل‌گر اندازه‌گیری گردیده و مقایسه به کارگیری سنج‌های مختلف نتایج نسبتاً مشابهی را نشان داده است.

(دمرجیان و همکاران، ۲۰۲۰) نیز طی پژوهشی به ارزیابی تاثیر مثبت هموارسازی سود بر هزینه سرمایه و شرایط تامین مالی در شرکت‌های تحت بررسی پرداختند. نتایج نشان داد که هموارسازی سود از طریق افزایش ارتباط بین سود گزارش شده و عملکرد اقتصادی، سودمندی سود در انقباض بدهی را بهبود می بخشد. **(دو و همکاران، ۲۰۱۳)** طی پژوهشی به ارزیابی تاثیرات مثبت هموارسازی سود در شرکت‌ها پرداختند. نتایج نشان داد که شرکت‌های تحت بررسی از هموارسازی سود مبتنی بر اقلام تعهدی اختیاری برای کاهش ریسک قرارداد با تامین‌کنندگان یا مشتریان خود استفاده می‌کنند. نتایج به دست آمده از این تحقیق شواهدی از مزیت اطلاعاتی استفاده از هموارسازی سود برای دست‌یابی به شرایط بهتر مبادله با ذی‌نفعان مختلف شرکت‌ها، ارائه کرده است **(گراهام و همکاران، ۲۰۰۵)**.

در همین راستا، **(دمرجیان و همکاران، ۲۰۲۰)** و **(بایک و همکاران، ۲۰۲۰)** طی پژوهش‌های مشابهی به نقش مزیت اطلاعاتی هموار سازی سود در شرکت‌ها پرداختند. این تحقیقات نشان داد، شرکت‌هایی که از مدیران با توانایی بالایی برخوردار هستند نسبت به دیگر شرکت‌ها بیشتر درگیر هموارسازی سود هستند. پژوهشگران یاد شده تصریح داشتند که مدیران باید به طور دقیق سود را پیش‌بینی کرده تا به طور مؤثر سود را هموار کنند و توانایی‌های مدیریتی مدیران اجرایی در شرکت به طور مثبت با دقت پیش‌بینی‌های سود توسط مدیریت و سطح اقلام تعهدی مرتبط است. علاوه بر این، **(دمرجیان و همکاران، ۲۰۲۰)** نشان دادند که هموارسازی سود انجام شده توسط مدیران با توانایی بالای مدیریتی و بهبود عملکرد عملیاتی آینده شرکت‌های تحت بررسی، ارتباط مثبت دارد. همچنین مدیران برخوردار از سطح بالای توانایی‌های مدیریتی با ترکیب کردن اطلاعات آینده‌نگرانه در سودهای جاری، سود بیشتری را هموار کرده و بر این اساس اطلاعات سود را برای ذی‌نفعان بهبود می‌بخشند. این یافته‌ها از این دیدگاه حمایت می‌کند که هموارسازی سود، مفید است.

نقش فرصت طلبانه هموار سازی سود

دیدگاه «فرصت طلبانه» این امکان را برجسته می‌کند که مدیران به عنوان یک رفتار فرصت طلبانه درگیر هموارسازی سود می‌شوند. این دیدگاه بیانگر این است که هموارسازی سود به جای نشان دادن عملکرد اقتصادی آتی، انگیزه پنهان کردن نوسانات عملکرد سودهای گذشته را دارد. از این نظر، هموارسازی سود می‌تواند مساله هزینه‌های

¹ Chen

نمایندگی را تشدید کرده و منجر به کاهش ارزش شرکت شود (چانگ و همکاران، ۲۰۲۱؛ لای و همکاران، ۲۰۱۷؛ لای و همکاران، ۲۰۱۵).

به عنوان مثال، (فودنبرگ و تیرویل، ۱۹۹۵)^۱ استدلال می‌کنند که مدیران انگیزه‌هایی برای تحریف ارقام حسابداری گزارش شده در راستای تامین منافع شرکت و بیش از آن تامین منافع و مطامع شخصی و خصوصی خود دارند. علاوه بر این، (دی فوند و همکاران، ۲۰۱۶) طی پژوهش مشابهی شواهد تجربی ارائه می‌کنند مبنی بر این که مدیران برای کاهش نوسانات عملکرد در راستای نیل به مزایای کنترل خصوصی خود و بر مبنای هزینه‌ی سهام داران، درگیر هموارسازی سود می‌شوند. پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که هموارسازی فرصت طلبانه سود باعث افزایش شفافیت سود می‌شود. شفافیت سود نیز به نوبه‌ی خود منجر به هزینه‌های معاملاتی بالاتر و نقدشوندگی کمتر سهام در بازار سرمایه می‌شود (چانگ و همکاران، ۲۰۲۱؛ لافوند و همکاران، ۲۰۰۷؛ لای و همکاران، ۲۰۱۷).

هموارسازی سود با انگیزه‌ی فرصت طلبی مدیران می‌تواند فرآیند ارتباطات اثربخش با ذی‌نفعان را مخدوش کرده و به ناهنجاری‌هایی در سری زمانی سود منجر شود. این ناهنجاری‌ها، به نوبه‌ی خود باعث می‌شود سودهای گزارش شده در مورد سودهای آتی و جریان‌های نقدی شرکت اطلاعات کمتری داشته باشند. هم چنین، شکل‌گیری این ناهنجاری‌ها به معنای تداوم کمتر در سود است (تاکر و زاروین، ۲۰۰۶). تحقیقات (مایرز و همکاران، ۲۰۰۷)^۲ و همچنین (بایک و همکاران، ۲۰۲۰) این احتمال را نشان می‌دهند که هموارسازی تصمیمات می‌تواند فراوانی گزارش‌های نادرست مالی عمدی و دعوای متعاقب آن را افزایش داده و پتانسیل دیگری را برجسته کند. همان طور که (بایک و همکاران، ۲۰۲۰) استدلال کرده‌اند: احتمال می‌رود که تعدیل‌های حسابداری اولیه مدیران (به عنوان مثال، استفاده از اقلام تعهدی برای انتقال سود از آینده به حال) در هموارسازی تصمیمات بر اساس یک انتظار بیش از حد خوش بینانه از عملکرد آینده است. زمانی که پیش‌بینی‌های سود خوش بینانه متعاقباً محقق نشود، مدیران می‌توانند در این راستا برانگیخته شوند که در دوره‌های بعدی، گزارش‌دهی تهاجمی‌تری داشته تا روند سود را حفظ کنند.

فرضیه‌های پژوهش

هدف از این پژوهش ارزیابی تاثیر هموارسازی سود بر حق الزحمه‌ی حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره‌ی زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ است. بدین ترتیب فرضیه‌های پژوهش به صورت زیر مطرح شده‌اند:

- ۱- فرضیه‌ی اول: هموارسازی سود مبتنی بر سنجه نوسانات در سود خالص بر حق الزحمه‌ی حسابرسی تأثیر معنادار دارد.
- ۲- فرضیه‌ی دوم: هموارسازی سود مبتنی بر سنجه‌ی اقلام تعهدی بر حق الزحمه‌ی حسابرسی تأثیر معنادار دارد.

روش شناسی پژوهش

این تحقیق، از جهت همبستگی و روش شناسی تحقیق، از نوع شبه تجربی و پس رویدادی در حوزه‌ی تحقیقات اثباتی حسابداری است که با استفاده از اطلاعات واقعی صورت می‌گیرد و چون می‌تواند در فرآیند استفاده از اطلاعات کاربرد داشته باشد، از این رو، نوعی تحقیق کاربردی است (این تحقیق از لحاظ ماهیت و اهداف از نوع کاربردی است).

¹ Fudenberg & Tirole

² Myers

جامعه و نمونه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری پژوهش را تمامی شرکت‌های فعال در بازار بورس اوراق بهادار کشور تشکیل می‌دهند. دوره زمانی تحقیق ۱۰ سال و حد فاصل سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ را شامل می‌شود. برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری حذفی استفاده شده است. روند انتخاب نمونه در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. روند انتخاب نمونه.

تعداد کل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس در پایان سال ۹۹	۵۱۳
معیارها:	
تعداد شرکت‌هایی که در قلمرو زمانی ۹۹-۹۰ در بورس فعال نبوده اند	(۱۸۵)
تعداد شرکت‌هایی از سال ۹۰ به بعد در بورس پذیرفته شده اند	(۷۷)
تعداد شرکت‌هایی که جزه‌لدینگ، سرمایه گذاری‌ها، واسطه‌گری‌های مالی، بانک‌ها و یا لیزینگ‌ها بوده‌اند	(۴۲)
تعداد شرکت‌هایی که در قلمرو زمانی تحقیق تغییر سال مالی داده‌اند	(۳۳)
تعداد شرکت‌هایی که در قلمرو زمانی تحقیق اطلاعات مورد آنها (حق‌الزحمه‌ی حسابرسی) در دسترس نمی باشد	(۵۸)
تعداد شرکت‌های نمونه	۱۱۸

مدل آزمون فرضیه‌ها

متغیر وابسته

حق‌الزحمه‌ی حسابرسی

متغیر وابسته این تحقیق حق‌الزحمه‌ی پرداختی توسط شرکت به موسسه حسابرسی بابت ارائه‌ی خدمات حسابرسی بوده است. این متغیر به صورت یک متغیر لگاریتمی تعریف شده و داده‌های آن از یادداشت‌های همراه افشا شده و منتشر شده در سامانه کدال استخراج شده است.

متغیر(های) مستقل

هموارسازی سود

در این پژوهش بر پایه بررسی ادبیات تحقیق مبتنی بر روش شناسی پژوهش‌های پیشین از دو معیار مختلف جهت اندازه‌گیری متغیر هموارسازی سود بهره گرفته شده که به شرح ذیل توضیح داده شده است.

– الف) نوسانات در سود

اولین معیار اندازه‌گیری متغیر هموارسازی سود که با نماد $SMTH_1$ نشان داده شده بر رابطه‌ی بین سود خالص شرکت و جریانان نقدی متمرکز است. در تعریف این معیار فرض شده است که اگر شرکتی درگیر هموارسازی سود از طریق به کارگیری اقلام تعهدی شود، نوسانات سود خالص شرکت کمتر از جریان نقدی آن خواهد بود (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۴؛ لئوز و همکاران، ۲۰۰۳)^۱. معیار نوسانات نسبی سود از قرینه نسبت انحراف معیار سود به جریانان نقدی طی سه ساله اخیر به دست آمده و به تعبیری برای محاسبه‌ی آن منفی یک در نسبت انحراف استاندارد سود

^۱ Leuz

خالص سه ساله‌ی اخیر تقسیم بر انحراف استاندارد جریان‌ات نقدی حاصل از عملیات، ضرب می‌گردد. به طوری که مقدار بزرگتر این شاخص نشان دهنده‌ی درجه‌ی بالاتری از هموارسازی سود است (چانگ و همکاران، ۲۰۲۱).
در این پژوهش به پیروی از الگوی مورد استفاده در تحقیق (لانگ و همکاران، ۲۰۱۲)^۱، هم سود خالص و هم جریان‌های نقدی عملیاتی در محاسبه سنجه اندازه‌گیری سود بر مبنای میانگین متحرک (اقله سه و حداکثر ۵ ساله) جمع‌داری‌های شرکت در پایان دوره، تقسیم گردیده تا به این ترتیب متغیر به دست آمده مقیاس‌بندی شده و اثر اندازه شرکت‌های کوچک و بزرگ در این ارزیابی لحاظ گردد.

ب) اقلام تعهدی اختیاری

دومین سنجه‌ی اندازه‌گیری متغیر هموارسازی سود که در این تحقیق با نماد $SMTH_2$ نشان داده شده بر پایه‌ی اقلام تعهدی اختیاری تعریف گردیده است. به پیروی از (لانگ و همکاران، ۲۰۱۲)، دومین سنجه هموارسازی سود نیز با ضرب یک منفی در ضریب همبستگی بین «جریان نقدی عملیاتی تقسیم بر کل دارایی‌ها» و «کل اقلام تعهدی تقسیم بر کل دارایی‌ها» محاسبه شده و بر مبنای تحلیل مقطعی در طی سال‌های مختلف به دست می‌آید.

متغیرهای کنترلی

اندازه‌ی شرکت: اندازه‌ی شرکت که با نماد $SIZE$ نشان داده شده و از طریق لگاریتم طبیعی دارایی‌ها در پایان دوره اندازه‌گیری خواهد شد.

اهرم مالی: ریسک مالی که با نماد LEV نشان داده شده و از طریق تقسیم جمع بدهی‌ها به جمع دارایی‌ها در پایان دوره اندازه‌گیری خواهد شد.

فرصت‌های رشد: فرصت‌های رشد که با نماد BM نشان داده شده و از طریق تقسیم ارزش دفتری هر سهم به ارزش بازار آن اندازه‌گیری خواهد شد.

بازده دارایی‌ها: با نماد ROA نشان داده شده که بر مبنای تقسیم سود خالص بر جمع دارایی‌های پایان دوره محاسبه می‌شود.

زیان ده بودن: با نماد $LOSS$ نشان داده شده و به صورت کیفی نشان دهنده زیان ده بودن شرکت بوده است. بر این اساس اگر در صورت سود و زیان شرکت، زیان خالص گزارش شده باشد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر اختیار خواهد کرد.

رشد فروش: با نماد SG نشان داده شده و به عنوان معیاری از رشد شرکت در نظر گرفته شده است. این متغیر به صورت اختلاف فروش سال جاری با سال ماقبل جاری تقسیم بر سال ماقبل جاری اندازه‌گیری شده است.

چگالی سرمایه: با نماد $OPLEV$ نشان داده شده و از تقسیم نسبت خالص ارزش دفتری دارایی‌های ثابت مشهود (اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات) بر جمع دارایی‌ها محاسبه می‌شود.

جریان‌ات نقدی عملیاتی: با نماد CFO نشان داده شده که از تقسیم جریان‌ات نقدی عملیاتی شرکت بر جمع دارایی‌ها محاسبه شده است.

مدل آزمون فرضیه‌های پژوهش با استفاده از پژوهش به صورت زیر نوشته شده است:

$$LAUDIT_{it} = \beta_0 + \beta_1 SMTH_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 BM_{it} + \beta_5 ROA_{it} + \beta_6 LOSS_{it} + \beta_7 SG_{it} + \beta_8 OPLEV_{it} + \beta_9 CFO_{it} + \varepsilon_{it}$$

¹ Long

یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر، آزمون فرضیه‌ها با استفاده از مدل‌های رگرسیون خطی چند متغیره در محیط نرم‌افزار Eviews صورت گرفته است. مدل رگرسیونی استفاده شده شامل متغیرهای مستقل و وابسته و کنترلی بوده و روش آماری مورد استفاده داده‌های پانل می‌باشد. به منظور تشخیص به کارگیری روش اثرهای ثابت یا اثرهای تصادفی برای برآورد مناسب‌تر، ابتدا آزمون F لیمر انجام شده (در صورت تأیید فرضیه مبنی بر مدل اثرات ثابت)، در مرحله بعد آزمون هاسمن اجرا می‌شود. برای بررسی معناداری مدل رگرسیون، آماره F به کار می‌رود و معناداری ضریب متغیرهای مستقل در هر مدل، به کمک آماره t بررسی می‌شود. پس از آن، آزمون‌های مختص به مفروضات کلاسیک مدل رگرسیون خطی، شامل فرض‌های نرمال بودن باقیمانده‌ها (آزمون جاک-برا) و عدم همبستگی میان متغیرهای مستقل (همبستگی پیرسون) اجرا می‌شوند و در نهایت نتایج به دست آمده پذیرش یا رد فرضیه‌ها را نشان می‌دهد.

آماره‌های توصیفی

وضعیت تحلیل توصیفی مرتبط با متغیرهای تحقیق در جدول ۲ آمده است. طبق جدول ۲ انحراف معیار متغیر کیفیت سود بر مبنای جریان‌ات نقدی نسبت به دو معیار دیگر کمتر بوده و شرکت‌های نمونه از لحاظ جریان‌ات نقدی تحقق یافته پراکندگی کمتری داشته‌اند. میانه متغیر بازده سودآوری (ROA) برابر با ۰/۰۸۵ می‌باشد که نشان می‌دهد نیمی از داده‌ها کمتر از این مقدار و نیمی دیگر بیشتر از این مقدار هستند. پارامترهای پراکندگی، به‌طور کلی معیاری برای تعیین میزان پراکندگی داده‌ها از یکدیگر یا میزان پراکندگی آنها نسبت به میانگین است. برای مثال طبق جدول ۲، بررسی چولگی و کشیدگی متغیرها گویای آن است که داده‌های مربوط به آن از توزیع نرمال برخوردار می‌باشد. طبق جدول ۲، مجموع مشاهدات در این پژوهش برابر با ۱۱۸۰ سال شرکت (۱۱۸ شرکت) طی سال‌های (۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹) می‌باشد.

جدول ۲. تحلیل توصیفی متغیرها.

متغیر	مشاهدات	میانگین	میانه	بیشینه	کمینه	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
LAUDIT	۱۱۸۰	۲۰/۳۵۶	۲۰/۲۹۹	۲۲/۸۳۸	۱/۵۸۶	۰/۸۷۷	۱۴/۲۶۷	۲۵۲/۷۹۰
SMTH ₁	۱۱۸۰	-۰/۷۹۲	-۰/۷۳۴	-۰/۶۷۲	-۰/۸۸۶	۰/۳۸۵	۰/۱۵۶	۶/۱۳۷
SMTH ₂	۱۱۸۰	۰/۵۸۲	۰/۷۷۴	۰/۸۹۷	۰/۴۰۵	۰/۳۳۱	۱/۲۶۲	۵/۳۹۴
SIZE	۱۱۸۰	۱۴/۱۷۲	۱۴/۰۷۶	۱۹/۷۷۳	۱۰/۱۶۶	۱/۳۹۵	۰/۷۵۱	۴/۵۵۳
LEV	۱۱۸۰	۰/۴۴۲	۰/۲۱۶	۱۴/۹۳۶	۰/۰۰۱	۰/۷۸۱	۸/۵۰۹	۱۳۳/۲۱۳
BM	۱۱۸۰	۱/۶۲۱	۱/۵۵۳	۳/۶۲۸	۰/۳۳۷	۰/۸۹۵	۶/۳۵۴	۱۵۹/۱۱۲
ROA	۱۱۸۰	۰/۱۲۶	۰/۱۰۵	۰/۶۲۱	-۰/۲۳۹	۰/۱۲۱	۰/۹۳۳	۴/۴۰۰
LOSS	۱۱۸۰	۰/۲۶۲	۰/۲۴۱	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۱۶۲	۱/۷۰۸	۶/۴۶۲
SG	۱۱۸۰	۰/۴۹۶	۰/۴۸۶	۴/۶۹۸	-۰/۳۷۲	۰/۵۵۷	-۱/۱۸۳	۴/۱۵۳
OPLEV	۱۱۸۰	۰/۲۵۱	۰/۲۲۴	۰/۷۸۲	۰/۰۰۱	۰/۱۷۲	۰/۳۶۲	۴/۱۷۰
CFO	۱۱۸۰	۰/۱۲۷	۰/۱۰۸	۰/۶۴۲	-۰/۲۹۸	۰/۱۲۷	۰/۶۶۱	۴/۱۸۸

برای برآورد مدل رگرسیونی باید از عدم همبستگی میان متغیرهای مستقل مدل‌ها اطمینان حاصل نمود. برای اطمینان از وجود یا عدم همبستگی بین متغیرهای مستقل و کنترلی پژوهش، تحلیل همبستگی به کار گرفته می‌شود.

که این موضوع با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون انجام گرفته است. در جدول ۳ مقدار و سطح معناداری ضرایب همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل نشان داده شده است.

همان‌طور که در جدول ۳ مشخص است، همبستگی بین متغیرهای وارد شده در مدل‌های پژوهش مشاهده نمی‌شود و در همه‌ی موارد در حد ضعیف یا متوسط به‌دست آمده و همبستگی قوی بین آنها مشاهده نشده است. در نتیجه ورود هم‌زمان متغیرهای بررسی شده (که به صورت دو به دو مقایسه شدند) در مدل‌های پژوهش بلا مانع بوده و مشکل هم‌خطی شدید ایجاد نمی‌کند. نتایج ماتریس همبستگی نشان می‌دهد همبستگی شدیدی بین متغیرهای مستقل در مدل‌های برآوردی وجود ندارد.

جدول ۳. ماتریس همبستگی پیرسون.

CFO	OPLEV	SG	LOSS	ROA	BM	LEV	SIZE	SMTH ₂	SMTH ₁
									SMTH ₁
								۱	۰/۲۱
								۱	۰/۱۳
						۱	۰/۰۳	-۰/۰۲	۰/۰۱
					۱	-۰/۱۱	-۰/۰۸	۰/۰۶	۰/۰۲
				۱	-۰/۰۲	-۰/۰۶	۰/۰۹	-۰/۰۷	-۰/۰۲
			۱	۰/۰۹	-۰/۱۶	-۰/۰۱	۰/۱۵	-۰/۰۳	-۰/۰۲
		۱	۰/۲۹	۰/۲۵	۰/۰۳	۰/۰۶	۰/۱۱	-۰/۱۱	۰/۰۱
	۱	۰/۰۱	-۰/۰۷	-۰/۰۸	۰/۰۹	۰/۱۱	۰/۰۱	-۰/۰۵	۰/۰۵
۱	-۰/۰۳	۰/۱۳	۰/۲۲	۰/۰۲	-۰/۱۰	۰/۰۴	۰/۴۶	-۰/۰۵	۰/۱۹

آزمون فرضیه‌ها

در این پژوهش سه فرضیه تدوین شده است که در ادامه‌ی نتایج حاصل از آزمون هر یک از فرضیه‌ها ارائه شده است. نتایج حاصل از برآورد مدل آزمون فرضیه‌های پژوهش در جدول‌های ۴، ۵ و ۶ ارائه شده است. به منظور مشخص نمودن نحوه برآورد مدل‌ها باید از آزمون چاو یا F لیمر استفاده شود. در مدل آزمون فرضیه‌ها، سطح معناداری آماره F لیمر (چاو) در هر سه مدل کمتر از سطح خطای قابل قبول یعنی ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین روش منتخب به منظور برآورد مدل آزمون فرضیه‌ها، از میان روش‌های تلفیقی و تابلویی، روش تابلویی می‌باشد. از سوی دیگر سطح معنی‌داری آماره Chi-Sq آزمون هاسمن نیز برای مدل آزمون فرضیه‌ها کمتر از ۵ درصد بدست آمده است. بنابراین مدل به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش باید به شیوه تابلویی- اثرات ثابت مورد برآورد قرار گیرد.

همچنین، سطح معنی‌داری آماره F به ازای هر سه مدل، کمتر از سطح خطای مورد پذیرش (۵ درصد) بوده و کل مدل رگرسیونی معنی‌دار است. آماره دوربین و اتسون نیز در دامنه‌ی قابل قبول (۱/۵ و ۲/۵) قرار دارد، که نشان می‌دهد همبستگی بین اجزای خطای مدل وجود ندارد. با توجه به اینکه در بررسی هم خطی بین متغیرهای وارد شده در مدل، مقادیر همگی زیر ۱۰ می‌باشند در نتیجه همخطی در مدل‌ها مشاهده نمی‌گردد.

میزان (R²) نشان‌گر درصد تغییر در متغیر وابسته به دلیل تغییر در متغیرهای مستقل الگو است. ضریب تعیین الگوهای سه گانه به ترتیب برابر با ۰/۳۴۹۱ و ۰/۳۰۰۵ است. بدین معنا که متغیرهای وارد شده در مدل‌ها به ترتیب ۳۴/۹۱ و ۳۰/۰۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح می‌دهند. ضریب تعیین تعدیل شده الگوها برابر با ۲۴/۵۹ و ۱۸/۹۶ درصد است. اختلاف گزارش شده در بین این ضرایب به دلیل متغیرهایی بوده که تاثیر معنی‌داری بر متغیر وابسته ندارند. نکته دیگر این که هر سه مدل برآوردی از قدرتی تبیین تقریباً یکسانی برخوردار بوده اند.

یکی از مهم‌ترین فروض استفاده از مدل رگرسیون خطی داشتن توزیع نرمال برای باقیمانده‌های (مانده) مدل و متغیر وابسته پژوهش است. در مدل‌های برآوردی فرض می‌شود که باقیمانده‌ها و به تبع آن متغیر وابسته، متغیرهای تصادفی هستند. بنابراین توزیع متغیر وابسته از توزیع باقیمانده‌ها پیروی می‌کند. در این پژوهش نرمال بودن از طریق آماره جارک- برا مورد بررسی قرار گرفته است.

چنانچه سطح معنی‌داری آماره جارک - برا در ارتباط با آزمون نرمال بودن باقیمانده‌های یک مدل رگرسیون بیشتر از ۵ درصد باشد، پیش فرض نرمال بودن باقیمانده‌ها تأیید می‌شود. با این وجود در شرایطی که تعداد داده‌ها در تحلیل زیاد باشد، نرمال نبودن داده‌ها مشکلی را در روند تحلیل داده‌ها ایجاد نخواهد کرد و یافته‌های حاصل از برآورد مدل رگرسیون از قابل اتکاء خواهند بود (افلاطونیان، ۲۰۱۴). طبق جدول سطح معنی‌داری جارک-برا مدل بالاتر از ۰/۰۵ است و نرمال بودن باقیمانده‌ها تأیید می‌شود.

طبق نتایج مندرج در جدول ۵ مشخص هست پیش فرض همسان بودن واریانس جملات باقیمانده قابل تأیید نمی‌باشد. زیرا سطح معنی‌داری آماره F آزمون بارتلت در ارتباط با باقیمانده مدل‌های تحقیق برابر با صفر می‌باشد که این مقدار کمتر از ۵ درصد است. به منظور رفع ناهمسانی واریانس باقیمانده‌های یک مدل رگرسیون از شیوه حداقل مربعات تعمیم‌یافته به منظور برآورد مدل استفاده می‌شود (افلاطونیان، ۲۰۱۴). بنابراین در تحقیق حاضر مدل‌های رگرسیونی را به منظور آزمون فرضیه‌ها به شیوه حداقل مربعات تعمیم‌یافته برازش شده است.

جدول ۴. نتایج آزمون رگرسیون مدل اول پژوهش.

$$LAUDIT_{it} = \beta_0 + \beta_1 SMTH1_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 BM_{it} + \beta_5 ROA_{it} + \beta_6 LOSS_{it} + \beta_7 SG_{it} + \beta_8 OPLEV_{it} + \beta_9 CFO_{it} + \varepsilon_{it}$$

نام متغیر	نماد متغیر	ضریب	آماره t	سطح معناداری	همخطی (VIF)
مقدار ثابت	B_0	۰/۱۰۵	۲/۷۳۴	۰/۰۰۶	-
هموارسازی بر مبنای نوسانات سود	$SMTH_1$	-۰/۰۱۳	-۴/۱۷۳	۰/۰۰۱	۱/۰۲۶
اندازه شرکت	SIZE	۰/۵۹۴	۰/۶۸۴	۰/۴۹۴	۱/۱۸۴
اهرم مالی	LEV	۰/۰۴۸	۰/۹۷۶	۰/۳۲۹	۱/۳۰۵
فرصت‌های رشد	BM	-۰/۰۰۱	-۴/۴۳۶	۰/۰۰۱	۱/۳۵۱
بازده دارایی‌ها	ROA	-۰/۰۲۷	-۰/۱۰۱	۰/۹۱۹	۲/۷۵۶
زیان‌ده بودن	LOSS	-۰/۰۲۱	-۰/۹۵۹	۰/۳۳۷	۱/۱۹۰
رشد فروش	SG	-۰/۰۰۲	-۰/۶۹۸	۰/۴۸۵	۲/۰۰۹
چگالی سرمایه	OPLEV	-۰/۰۴۹	-۴/۴۸۵	۰/۰۰۱	۱/۵۰۰
جریان‌ات نقدی عملیاتی	CFO	-۰/۰۸۵	-۲/۶۱۲	۰/۰۰۱	۱/۴۲۱
خود همبستگی مرتبه اول	AR (1)	۰/۰۳۵	۰/۹۷۴	۰/۳۳۰	۱/۰۳۹
آزمون F لیمر (چاو)		۲/۴۰۶ (۰/۰۰۰)	آزمون H هاسمن		۲۹/۴۷۲ (۰/۰۰۰)
آماره F		۲/۳۸۳ (۰/۰۰۰)	آماره دوربین واتسون		۲/۰۹۴
آزمون جارکيو-برا		۱/۳۷۳ (۰/۵۰۳)	آزمون ناهمسانی واریانس		۳۹/۶۳۱ (۰/۰۰۰)
ضریب تعیین		۰/۳۴۹۱	ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۲۴۵۹

با توجه به جدول ۴، نتیجه تجزیه و تحلیل متغیرها مبتنی بر رگرسیون خطی نشان داد که، هموارسازی سود بر مبنای نوسانات سود با توجه به آماره تی آزمون، تاثیر معناداری بر حق‌الزحمه‌ی حسابرسی داشته است (آماره تی متناظر

با این متغیر به ترتیب ۴/۱۷۳- بوده است). بنابراین فرضیه‌ی اول برای مدل زمانی که هموارسازی سود با استفاده از سنجه نوسانات سود خالص ارزیابی شده است پذیرفته می‌شود.

جدول ۵. نتایج آزمون رگرسیون مدل دوم پژوهش.

$$LAUDIT_{it} = \beta_0 + \beta_1 SMTH2_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 BM_{it} + \beta_5 ROA_{it} + \beta_6 LOSS_{it} + \beta_7 SG_{it} + \beta_8 OPLEV_{it} + \beta_9 CFO_{it} + \varepsilon_{it}$$

نام متغیر	نماد متغیر	ضریب	آماره t	سطح معناداری	همخطی (VIF)
مقدار ثابت	B ₀	۰/۱۱۶	۲/۶۰۴	۰/۰۰۹	-
هموارسازی بر مبنای اقلام تعهدی	SMTH ₂	-۰/۰۱۰	-۳/۱۸۱	۰/۰۰۱	۱/۰۸۱
اندازه شرکت	SIZE	۰/۵۹۲	۱/۳۵۸	۰/۱۷۴	۱/۲۵۱
اهرم مالی	LEV	۰/۰۴۷	۱/۳۹۶	۰/۱۶۲	۱/۳۳۲
فرصت‌های رشد	BM	-۰/۰۰۱	-۳/۲۹۴	۰/۰۰۱	۱/۰۸۲
بازده دارایی‌ها	ROA	-۰/۰۲۷	-۰/۷۹۲	۰/۴۲۸	۱/۰۲۶
زیان ده بودن	LOSS	-۰/۰۲۲	-۱/۱۴۱	۰/۲۵۴	۱/۳۵۸
رشد فروش	SG	-۰/۰۰۳	-۱/۲۳۲	۰/۲۱۸	۱/۲۲۴
چگالی سرمایه	OPLEV	-۰/۰۴۶	-۳/۹۹۷	۰/۰۰۱	۱/۷۸۵
جریان‌ات نقدی عملیاتی	CFO	-۰/۰۸۸	-۲/۵۶۱	۰/۰۱۰	۱/۳۸۹
خود همبستگی مرتبه‌ی اول	AR (1)	۰/۰۳۵	۰/۹۷۴	۰/۳۳۰	۱/۱۱۲
آزمون F لیمر (چاو)	۱/۸۱۸ (۰/۰۰۰)	آزمون H هاسمن	۳۶/۶۹۹ (۰/۰۰۰)		
آماره F	۲/۷۱۰ (۰/۰۰۰)	آماره دوربین واتسون	۲/۰۹۴		
آزمون جارکیو-برا	۱/۴۸۱ (۰/۰۰۰)	آزمون ناهمسانی واریانس	۳۴/۱۷۶ (۰/۰۰۰)		
ضریب تعیین	۰/۳۰۰۵	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۱۸۹۶		

بر اساس جدول ۵، تجزیه و تحلیل متغیرها مبتنی بر رگرسیون خطی برای مدل دوم نشان داد که، هموارسازی سود مبتنی بر معیار اقلام تعهدی (همانند رگرسیون انجام شده برای مدل اول) با توجه به آماره تی آزمون، تاثیر معناداری بر حق الزحمه‌ی حسابرسی داشته است (آماره تی متناظر با این متغیر ۳/۱۸۱- بوده است). بنابراین فرضیه‌ی دوم برای مدل زمانی که هموارسازی سود با استفاده از سنجه اقلام تعهدی ارزیابی شده مورد پذیرش قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در پاسخ به رفتارهای فرصت طلبانه مدیران شرکت‌ها در زمینه‌ی اقدام به رفتارهای مدیریت سود، حسابرسان ممکن است هزینه‌ی حسابرسی بالاتری را برای پوشش افزایش ریسک دادرسی ناشی از استفاده از هموارسازی سود به عنوان یک رفتار گزارش دهی فرصت طلبانه دریافت کنند. این دو استدلال نشان می‌دهد که تأثیر هموارسازی سود بر حق الزحمه‌ی حسابرسی در نهایت سؤالی است که باید از طریق بررسی شواهد تجربی مورد بررسی و پاسخ قرار گیرد (چانگ و همکاران، ۲۰۲۱). در این پژوهش به منظور اندازه‌گیری تجربی هموارسازی سود در راستای تعیین رابطه‌ی آن با حق الزحمه‌ی حسابرسی، از دو معیار متفاوت بهره گرفته شده است. به پیروی از (لئوز و همکاران، ۲۰۰۳) و (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۴)، در این راستا، اولین معیار هموارسازی سود بر مبنای نوسانات سود خالص (انحراف معیار) نسبت به جریان نقدی عملیاتی برای سه تا پنج سال گذشته بهره گرفته شده است. علاوه بر این، دومین معیار اندازه‌گیری

هموارسازی سود نیز بر پایه (لانگ و همکاران، ۲۰۱۲) با فرض در نظر گرفتن استفاده مدیران از اقلام تعهدی برای هموارسازی نوسانات سود بهره گرفته شده که بر پایه‌ی ضریب همبستگی منفی بین جریانات نقدی حاصل از عملیات و مجموع اقلام تعهدی محاسبه شده است.

در این پژوهش بین یکنواختی ذاتی سود و هموارسازی اختیاری سود تفاوت قائل شده و در مقام پاسخ به این سوال برآمده که آیا حسابرسان هنگام ارزیابی همواری سود به این دو رویکرد، نگاه متفاوتی دارند یا خیر؟ به پیروی از (لانگ و همکاران، ۲۰۱۲) و (چانگ و همکاران، ۲۰۲۱)، از باقی مانده‌های رگرسیون عوامل هموارسازی سود به عنوان سنجه همواری سود اختیاری استفاده شده است. انتظار می‌رود که همواری سود ذاتی و هموارسازی سود اختیاری با حق‌الزحمه‌ی حسابرسی ارتباط معکوس داشته باشند. این امر نشان می‌دهد که صرف نظر از منبع سود هموارسازی شده، حسابرسان وقتی با مشتریانی با درجه‌ی هموارسازی سود بالاتر معامله می‌کنند، شرایط قیمت‌گذاری مطلوب‌تری را ارائه می‌دهند. علاوه بر این، انتظار می‌رود که ارتباط منفی بین هموارسازی سود و هزینه‌های حسابرسی برای سنجه‌ی اندازه‌گیری هموارسازی اختیاری نیز وجود داشته باشد. در همین راستا، داس و همکاران (۲۰۱۳) طی پژوهشی نشان دادند که هموارسازی سود نتیجه قراردادهای کارآمد است و مدیران به خاطر تلاش‌هایشان برای هموارسازی جریان سود پاداش می‌گیرند، حتی اگر اقلام تعهدی اختیاری برای هموارسازی در راستای هدفی خاص، مورد استفاده قرار گیرد. پژوهشگران یاد شده نشان دادند که یک ارتباط منفی بین نوسانات سود و پاداش و مزایای مدیرعامل (از جمله پاداش نقدی و دیگر مزایا) وجود دارد. نتایج این تحقیق نشان داد که مدیران عامل حتی زمانی که از اقلام تعهدی اختیاری برای کاهش نوسانات سود استفاده می‌کنند، پاداش می‌گیرند. علاوه بر این، می‌توان تحلیل‌های مقطعی را با استفاده از مجموعه‌ای از عوامل شناسایی شده در ادبیات قبلی انجام داد. عواملی که ممکن است ارتباط بین حق‌الزحمه‌ی حسابرسی و هموارسازی سود را تضعیف یا تقویت کنند. از جمله این عوامل، می‌توان به مواردی چون: عدم تقارن اطلاعاتی شرکت‌ها، ساختار مالکیت و اندازه شرکت، اشاره کرد (کریشنن و همکاران، ۲۰۱۱؛ لای و همکاران، ۲۰۱۷).^۱

پژوهش حاضر مبتنی بر رویکرد آرشویی، در راستای پاسخ به این سوال اساسی به انجام رسیده است که هموارسازی سود بر تصمیمات قیمت‌گذاری پروژه حسابرسی توسط حسابرسان، به عنوان یکی از ذی‌نفعان خارجی شرکت، چه تأثیری دارد؟ تجزیه و تحلیل نتایج به دست آمده از برخی از پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که حسابرسان را می‌توان به عنوان ذی‌نفعان داخلی منحصر به فرد هر شرکت در نظر گرفت (لای و همکاران، ۲۰۱۷). تاکنون استدلال‌های متفاوت و بعضاً متناقضی وجود داشته و نشان می‌دهد یک رابطه‌ی مثبت یا منفی بین هموارسازی سود و حق‌الزحمه‌ی حسابرسی وجود دارد. از یک طرف، مدیران انگیزه‌هایی برای هموارسازی نوسانات سود و ارسال سیگنال‌هایی از ریسک پایین‌تر کسب و کار و عملکرد درخشان آینده به ذی‌نفعان مختلف در راستای شرایط بهتر کسب و کار دارند (دو و همکاران، ۲۰۱۳). تا جایی که ریسک تجاری یک شرکت (به عنوان مشتری حسابرسی) تعیین کننده هزینه‌های حسابرسی باشد، هموارسازی سود ممکن است به طور مطلوب بر تصمیمات قیمت‌گذاری پروژه حسابرسی از ناحیه حسابرسان تأثیر گذاشته و منجر به کاهش هزینه‌های حسابرسی شود. از سوی دیگر، هموارسازی سود می‌تواند توسط مدیران برای پنهان کردن عمدی اطلاعات مربوط به عملکرد اقتصادی واقعی یک شرکت استفاده شده که در این صورت می‌تواند احتمال مشارکت شرکت‌ها در مدیریت سود فرصت‌طلبانه و گزارش‌دهی اشتباه مالی عمدی را افزایش دهد.

نتایج فرضیه‌ی اول نشان داد که نشان دادند که نوسان سود به طور مثبت با هزینه‌های حسابرسی مرتبط است. زیرا سودهای برخوردار از نوسان بیشتر، کمتر قابل پیش‌بینی بوده و می‌تواند دشواری کار حسابرسی را افزایش داده و در نتیجه تلاش حسابرسی و هزینه‌های حسابرسی ناشی از آن را فزونی بخشد. علاوه بر این، نوسان سود بیشتر احتمالاً توسط حسابرس به عنوان سیگنالی از ریسک بیشتر تفسیر شده که هم چنین نشان دهنده رابطه‌ی مثبت بین نوسان

¹ Krishnan

سود و حق الزحمه‌ی حسابرسی، نیز هست. با توجه به خود همبستگی سود، استدلال می‌کنند که خود همبستگی کمتر (اعم از مثبت یا منفی) باعث عدم اطمینان در جریان سود شده که این امر احتمالاً دشواری کار حسابرسی و سطح درک شده از ریسک حسابرسی را افزایش می‌دهد. مطابق با این استدلال، پژوهش‌گران یاد شده نشان دادند که شرکت‌هایی با همبستگی خودکار سود بالاتر، حق الزحمه‌ی حسابرسی کمتری دریافت می‌کنند. علاوه بر این، یافته‌های به دست آمده از این تحقیق هم چنین نشان داد که تخصص حسابرسان در صنعت ارتباط منفی بین همبستگی خودکار سود و حق الزحمه‌ی حسابرسی را تضعیف کرده که نشان می‌دهد متخصصان نسبت به هم‌تایان غیرمتخصص خود به موقعیت‌هایی با خود همبستگی کمتر سود واکنش نشان می‌دهند.

نتایج مرتبط با فرضیه‌ی دوم نشان داد که سطح هموارسازی سود مبتنی بر سنجه‌ی اقلام تعهدی بر حق الزحمه‌ی حسابرسی در شرکت‌های تحت بررسی، تاثیر منفی دارد. مطالعات متعددی رابطه‌ی بین کیفیت سود و قیمت گذاری حسابرسی را مورد بررسی قرار داده اند. به عنوان مثال، (گوئل و تاکور، ۲۰۰۳) بر مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی تمرکز کرده و از اقلام تعهدی اختیاری به عنوان سنجه‌ای برای اندازه‌گیری کیفیت سود استفاده کرده‌اند. پژوهشگران یاد شده بر اساس مجموعه‌ای از شرکت‌های استرالیایی در سال ۲۰۰۱، نشان دادند که رابطه‌ی مثبتی بین اقلام تعهدی اختیاری و حق الزحمه‌ی حسابرسی وجود دارد. یافته‌های این تحقیق نشان داد که حسابرسان شرکت‌هایی با درجه‌ی مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی بالاتر را با ریسک حسابرسی بالاتر، تلاش حسابرسی بالاتر و در نتیجه هزینه‌های حسابرسی بالاتر مرتبط دانسته‌اند.

ویژگی‌های خاص تحقیق‌های شبه تجربی مبنی بر عدم کنترل برخی عوامل موثر بر نتایج تحقیق از جمله تاثیر متغیرهایی چون عوامل اقتصادی، شرایط سیاسی و وضعیت اقتصاد جهانی است که خارج از دسترس محقق بوده و از محدودیت‌های تحقیق به شمار می‌رود. این محدودیت‌ها ممکن است بر نتایج تحقیق اثرگذار باشد. کارا نبودن بازار بورس اوراق بهادار تهران (اسدی و همکاران، ۲۰۱۸؛ حاجیها و نادری، ۲۰۱۸) نیز از دیگر عوامل احتمالی موثر بر نتایج پژوهش است و ممکن است قابلیت تعمیم نتایج آن را دچار تردید سازد.

References

- Abbott, L. J., Parker, S., & Peters, G. F. (2006). Earnings management, litigation risk, and asymmetric audit fee responses. *Auditing: A journal of Practice & theory*, 25(1), 85-98. <https://doi.org/10.2308/aud.2006.25.1.85>
- Aflatonian, A. (2014). *Statistical Analysis with EViews in Accounting and Financial Management Research: Applicable to Postgraduate and PhD Students in Accounting, Financial Management and Economics*. Terme. <https://www.gisoom.com/book/11099000>
- American Institute of Certified Public Accountants. (1993). *CPA letter, 1993*. olemiss. https://egrove.olemiss.edu/aicpa_news/138?utm_source=egrove.olemiss.edu%2Faicpa_news%2F138&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages
- Assadi, G-H., Naderi Nooreini, M. M., & Sarfaraz, M. (2018). The Impact of Conservatism on Persistence of Accruals. *financial accounting*, 9(36), 32-52. <http://qfaj.mobarakeh.iau.ir/article-1-1287-en.html>
- Baik, B., Choi, S., & Farber, D. B. (2020). Managerial ability and income smoothing. *The accounting review*, 95(4), 1-22. <https://doi.org/10.2308/accr-52600>
- Bedard, J. C., & Johnstone, K. M. (2004). Earnings manipulation risk, corporate governance risk, and auditors' planning and pricing decisions. *The accounting review*, 79(2), 277-304. <https://doi.org/10.2308/accr.2004.79.2.277>
- Beidleman, C. R. (1973). Income smoothing: The role of management. *The accounting review*, 48(4), 653-667. <https://www.jstor.org/stable/245289>

- Bell, T. B., Landsman, W. R., & Shackelford, D. A. (2001). Auditors' Perceived Business Risk and Audit Fees: Analysis and Evidence. *Journal of accounting research*, 39(1), 35-43. <https://doi.org/10.1111/1475-679X.00002>
- Chang, H., Ho, L. C. J., Liu, Z., & Ouyang, B. (2021). Income smoothing and audit fees. *Advances in Accounting*, 54(1), 100547. <https://doi.org/10.1016/j.adiac.2021.100547>
- Chen, L. H. (2013). Income Smoothing, Information Uncertainty, Stock Returns, and Cost of Equity. *Review of Pacific Basin Financial Markets and Policies*, 16(03), 1350020. <https://doi.org/10.1142/s0219091513500203>
- Choi, A., Sohn, B. C., & Yuen, D. (2018). Do auditors care about real earnings management in their audit fee decisions? *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, 25(1-2), 21-41. <https://doi.org/10.1080/16081625.2016.1231580>
- DeFond, M. L., Lim, C. Y., & Zang, Y. (2016). Client conservatism and auditor-client contracting. *The accounting review*, 91(1), 69-98. <https://doi.org/10.2308/accr-51150>
- Demerjian, P., Donovan, J., & Lewis-Western, M. F. (2020). Income Smoothing and the Usefulness of Earnings for Monitoring in Debt Contracting. *Contemporary Accounting Research*, 37(2), 857-884. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12544>
- Dou, Y., Hope, O-K., & Thomas, W. B. (2013). Relationship-specificity, contract enforceability, and income smoothing. *The accounting review*, 88(5), 1629-1656. <https://doi.org/10.2308/accr-50489>
- Francis, J., LaFond, R., Olsson, P. M., & Schipper, K. (2004). Costs of equity and earnings attributes. *The accounting review*, 79(4), 967-1010. <https://doi.org/10.2308/accr.2004.79.4.967>
- Fudenberg, D., & Tirole, J. (1995). A Theory of Income and Dividend Smoothing Based on Incumbency Rents. *Journal of Political Economy*, 103(1), 75-93. <https://doi.org/10.1086/261976>
- Goel, A. M., & Thakor, A. V. (2003). Why do firms smooth earnings? *The Journal of Business*, 76(1), 151-192. <https://doi.org/10.1086/344117>
- Graham, J. R., Harvey, C. R., & Rajgopal, S. (2005). The economic implications of corporate financial reporting. *Journal of Accounting and Economics*, 40(1-3), 3-73. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2005.01.002>
- Hajiha, Z., & Naderi, M. (2018). Impact of accounting quality on material control weaknesses of internal control. *financial accounting*, 10(37), 95-118. <http://qfaj.mobarakeh.iau.ir/article-1-1195-en.html>
- Krishnan, J., Krishnan, J., & Song, H. (2011). The effect of Auditing Standard No. 5 on audit fees. *Auditing: A Journal of Practice & theory*, 30(4), 1-27. <https://doi.org/10.2308/ajpt-10173>
- LaFond, R., Lang, M. H., & Skaife, H. A. (2007). Earnings smoothing, governance and liquidity: International evidence. *Governance and Liquidity: International Evidence*, 1-40. <https://doi.org/10.2139/ssrn.975232>
- Lai, K. M. Y., Srinidhi, B., Gul, F. A., & Tsui, J. S. L. (2017). Board Gender Diversity, Auditor Fees, and Auditor Choice. *Contemporary Accounting Research*, 34(3), 1681-1714. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12313>
- Lee, H. S., Li, X., & Sami, H. (2015). Conditional conservatism and audit fees. *Accounting horizons*, 29(1), 83-113. <https://doi.org/10.2308/acch-50928>
- Leuz, C., Nanda, D., & Wysocki, P. D. (2003). Earnings management and investor protection: an international comparison. *Journal of Financial Economics*, 69(3), 505-527. [https://doi.org/10.1016/S0304-405X\(03\)00121-1](https://doi.org/10.1016/S0304-405X(03)00121-1)

- Long, M., Lins, K. V., & Maffett, M. (2012). Transparency, Liquidity, and Valuation: International Evidence on When Transparency Matters Most. *Journal of accounting research*, 50(3), 729-774. <https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2012.00442.x>
- Lyon, J. D., & Maher, M. W. (2005). The Importance of Business Risk in Setting Audit Fees: Evidence from Cases of Client Misconduct. *Journal of accounting research*, 43(1), 133-151. <https://doi.org/10.1111/j.1475-679x.2005.00165.x>
- Morgan, J., & Stocken, P. (1998). The Effects of Business Risk on Audit Pricing. *Review of Accounting Studies*, 3(4), 365-385. <https://doi.org/10.1023/A:1009687101871>
- Myers, J. N., Myers, L. A., & Skinner, D. J. (2007). Earnings Momentum and Earnings Management. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 22(2), 249-284. <https://doi.org/10.1177/01485558x0702200211>
- Palmrose, Z-V. (1986). Audit fees and auditor size: Further evidence. *Journal of accounting research*, 24(1), 97-110. <https://doi.org/10.2307/2490806>
- Rountree, B., Weston, J. P., & Allayannis, G. (2008). Do investors value smooth performance? *Journal of Financial Economics*, 90(3), 237-251. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2008.02.002>
- Simunic, D. A. (1980). The pricing of audit services: Theory and evidence. *Journal of accounting research*, 18(1), 161-190. <https://doi.org/10.2307/2490397>
- Trueman, B., & Titman, S. (1988). An explanation for accounting income smoothing. *Journal of accounting research*, 26, 127-139. <https://doi.org/10.2307/2491184>
- Tucker, J. W., & Zarowin, P. A. (2006). Does income smoothing improve earnings informativeness? *The accounting review*, 81(1), 251-270. <https://doi.org/10.2308/accr.2006.81.1.251>